

Речник лингвистичких термина и Појмовник српских лингвистичких термина: иновације у српској лингвистичкој терминологији

Јована Јовановић

 <https://orcid.org/0000-0001-8423-571X>

Институт за српски језик САНУ (Србија)

jovana.jovanovic@isj.sanu.ac.rs

Сажетак

У раду се представља концепција, методологија, макро и микроструктура електронског *Речника лингвистичких термина* и *Појмовника српских лингвистичких термина* (ур. С. Слијепчевић Бјеливук), чији су аутори сарадници Института за српски језик САНУ. Циљ истраживања јесте да се истакну иновације у српској лингвистичкој терминологији које ови речници доносе, како кроз обраду термилошких јединица које су први пут регистроване и описане у речнику овог типа у нашој средини, тако и кроз представљање иновативних решења у обради термина који постоје у претходним српским и сербокroatистичким термилошким речницима и енциклопедијама. Посебан фокус ставља се на примере нових термилографских решења у области лексикологије, што уједно омогућава праћење развоја научне мисли у србистици последњих неколико деценија у контексту когнитивносемантичког и лингвокултуролошког приступа.

Кључне речи: лингвистички термин, српска терминологија, лексикологија, лексикографија, терминологија.

Abstract

The paper presents the concept, methodology, macrostructure and microstructure of the electronic *Dictionary of Linguistic Terms* and *Glossary of Serbian Linguistic Terms* (edited by S. Slijepčević Bjelivuk), authored by researchers from the Institute for the Serbian Language of SASA. The aim of the research is to highlight the innovations in Serbian linguistic terminology that these dictionaries introduce, both through the treatment of terminological units newly registered and described in this type of dictionary in our region, and through the presentation of innovative approaches to terms existing in previous Serbian and Serbo-Croatian terminological dictionaries and encyclopedias. The paper places special emphasis on examples of new terminographic solutions in the field of lexicology, which also provide insight into the development of scientific thought in Serbian studies over the past few decades in the context of cognitive-semantics and linguistic-cultural approaches.

Keywords: linguistic term, Serbian terminology, lexicology, lexicography, terminography.

1. Увод

Речник лингвистичких термина (РЛТ) и *Појмовник српских лингвистичких термина* (ПСЛТ) два су нова термилошка речника лингвистичких појмова, чији су аутори сарадници Института за српски језик САНУ, а главни је уредник оба издања и руководиолац пројекта *Израда речника лингвистичких термина*, који је покренут у оквиру Одсека за стандардни језик Института, С. Слијепчевић Бјеливук. Посреди су неке од малобројних публикација у србистичкој литератури које су у целости посвећене попису и опису, односно садржајном, полуенциклопедијском тумачењу свеобухватног инвентара лингвистичких термина. Пројекат *Израда речника лингвистичких*

термина започет је 2021. године с циљем да се направи савремени специјални академски термилошки речник — лексикографски приручник каква српској лингвистици и домаћој термилошкој лексикографији већ готово пола века недостаје и на шта су истраживачи заинтересовани за опис и стандардизацију лингвистичких термина у бројним радовима указали (в. нпр. Драгићевић 2003; Јовановић 2017; Јовановић – Левушкина 2020). Премда се, концепцијски гледано, као и у погледу обрађених термина, РЛТ и ПСЛТ умногоме разликују¹, оба ова дела,

¹ Детаљније о концепцији РЛТ као електронског речника и пилот-пројекта у оквиру великог вишегодишњег пројекта *Израда речника лингвистичких термина*, в. у Предговору уредника (Слијепчевић Бјеливук, доступно на <<https://www>

са аспекта типологије речника, могу се одредити као савремени специјални академски термилошки речници, у којима су пописане и описане специјалне јединице и појмови карактеристични за српску лингвистику, и то кључни лингвистички термини који су заживели у србистици (Слијепчевић Бјеливук, б. г.). Оба лексикографска дела представљају резултат рада истог ауторског тима и својим публикавањем испуњавају важан циљ, а то је да надоместе празнину у српској термилошкој лексикографији када је у питању опис лингвистичких појмова који су у употреби у домаћој савременој науци о језику, као и да допринесу стандардизацији српске лингвистичке терминологије.

1.1. Предмет и циљеви рада

Предмет овог рада чине анализа и представљање неких елемената концепције, методологије израде, макро и микроструктуре онлајн *Речника лингвистичких џермина* и *Појмовника српских лингвистичких џермина*, с циљем да се пажња усмери на иновације на пољу српске лингвистичке терминологије које репрезентују ова лексикографска дела. Актуелност и репрезентативност ових двају речника када је у питању пописивање и начин дефинисања лингвистичких термина огледају се у обради термилошких јединица карактеристичних за практично све дисциплине у оквиру српске науке о језику. Овом приликом биће указано на бележење и опис неких лингвистичких појмова који нису регистровани у досадашњим специјалним академским термилошким речницима и енциклопедијама, публикованим махом у периоду сербокроатистичког развоја српске лингвистичке терминологије и науке о језику уопште. Уз то, кроз илустративне примере лексикографских решења примењених у дефинисању појмова из сфере лексикологије, у раду се презентује иновативност у самој обради термина у РЛТ и ПСЛТ, проистекла из нових истраживачких увида о тим појмовима. Коначно, у овим двама лексикографским приручницима, а нарочито кроз поређење с постојећим речницима истог типа, може се пратити развој научне мисли у србистици последњих неколико деценија и примат когнитивносемантичког приступа у тумачењу неких језичких појава, као и уобличавање лингвокултурологије као нове лингвистичке дисциплине.

1.2. О потреби израде савременог речника српских лингвистичких термина. Преглед литературе о проблему

Током последњих двеју деценија, које је обележио интензиван развој терминологије у србистици, те lingvistickitermini.rs/predgovor/), а о решењима примењеним у ПСЛТ као штампаном приручнику в. ПСЛТ (стр. 7–10), као и у Слијепчевић Бјеливук (2022).

издвајање и стасавање терминологије као самосталне дисциплине у оквиру науке о језику², српски лингвисти у више наврата указивали су на нужност дефинисања и уређивања лингвистичког појмовно-термилошког апарата, односно, на потребу израде новог, савременог речника лингвистичких термина. Питањима која се тичу лингвистичке терминологије баве се многи радови и публикације објављене у протеклих неколико деценија. Монографија А. Мацановић (2018) пружа детаљан опис лингвистичких термина који су се употребљавали у граматикама, те филолошким и лингвистичким текстовима током XIX века. Ауторка анализира путеве стабилизације језичке терминологије и показује да проблеми варијантности, вишезначности, неуједначености у употреби појединачних термилошких јединица, очигледно, постоје колико и српска наука о језику (Мацановић 2018). Издвајају се зборници радова који су резултат конференције „Научни састанак слависта у Вукове дане” — и то зборник из 1988. године, који обрађује питање терминологије уопште у теорији и пракси, као и зборници објављени у периоду 2002–2005. године, који се баве конкретним аспектима термилошке стандардизације у савременом српском језику (НССУВД 1988; 2003; 2004; 2005).

Потреба за описом и стандардизацијом терминологије, те израдом специјалног речника лингвистичких термина такође је истакнута у радовима објављеним у зборнику *Српска џерминологија данас* (Пипер – Јовановић 2017). Тако В. Јовановић (2017), анализирајући српску терминологију у РСЛТ, констатује да и лингвистика, попут сваке науке, тежи да има уређен и прецизан терминосистем, јер само на тај начин она може испунити своје основне циљеве — омогућити што тачније разумевање проблема и појмова својствених науци о језику, а самим тим допринети и одговарајућој примени научних знања и термина у настави српског језика и образовном систему. Аутор, међутим, на основу сопственог вишегодишњег истраживачког рада у сфери терминологије и практичне терминологије, као и на темељу искуства термилошких истраживања у другим словенским срединама, истиче да „пут од израде, преко примене и употребе термина, па све до његове стандардизације у систему специјалних појмова дуг је и сложен” (Јовановић 2017: 253). Када је реч о српској лингвистичкој терминологији, В. Јовановић

² Терминологија као аутономна научна дисциплина у славистици и европској лингвистици уопште почела се развијати средином XX века, а томе је претходила вишедеценијска лексикографска пракса — рад на уобличавању терминосистема различитих струка и израда термилошких речника. Детаљније о развоју термилошке теорије и њеним дометима у нашој научној средини в. у Левушкина – Јовановић (2018).

навео је неке од разлога због којих су нормирање и стандардизација језичких термина дуго представљали изузетно сложен задатак. То су, између осталог, различита мишљења и ставови лингвиста о одређеним језичким појавама и појмовима, варијантност термина, вишезначност термина, термилошка синонимија, преузимање стране терминологије и њена адаптација и др. (Јовановић 2017: 254).

Имајући у виду перманентан развој науке о језику, како у словенском свету тако и у англосаксонској средини, те нове лингвистичке теорије које су обележиле половину столећа за нама (развој когнитивне лингвистике, социолингвистике, лингвокултурологије и др.), природно је да су се у срединама у којима су заживеле нове теорије почели употребљавати и преводити бројни нови лингвистички термини. Такав је случај и у српској науци о језику, а овај процес каткад је за последицу имао и неуједначеност употребе одређених термина, дивергентност појединачних јединица унутар терминосистема, њихово различито превођење и адаптацију у разним лингвистичким (универзитетским) центрима. Уз то, чињеница да су се лексикологија и дериватологија у србистици почеле формирати као посебне дисциплине тек од 70-их година XX века наовамо додатно је допринела појави обиља нових јединица у овим двама терминосистемама, односно иновативном разумевању и тумачењу неких постојећих појмова. Према је наша термилошка лексикографија од тога доба изнедрила неколике приручнике чији су аутори тежили попису и опису релевантних лингвистичких термина, чини се да они данас не задовољавају потребе корисника, превасходно академске лингвистичке заједнице, али и шире.

Једно од најважнијих питања које се поставља при планирању сваког лексикографског дела, па тако и речника лингвистичких термина, јесте питање извора који ће се користити приликом прикупљања грађе за речник и његове израде. Отуда се овог питања дотичу и аутори радова посвећених анализи досадашњих термилошких речника код нас, те проблему изостајања стандардизације лингвистичких термина у савременој србистици и неопходности израде новог специјалног термилошког речника (Драгићевић 2003; Јовановић 2017; Јовановић – Левушкина 2020; Слијепчевић Бјеливук 2022). Истраживање В. Јовановића и Р. Левушкине показује на који начин и у којој мери РСАНУ (превасходно његова предстојећа дигитална верзија), као дескриптивни речник тезаурусног типа који описује и термилошку лексику — може послужити као одговарајућа база при изради речника српских лингвистичких термина. Настојећи да у овом раду укажу на различите проблеме који се нужно јављају при осмишљању

концепције лингвистичког термилошког речника, аутори закључују да је, у погледу макроструктуре таквог дела, РСАНУ релевантан понајпре као помоћни извор. Материјал који се екстрахује из овог тезауруса неопходно је допуњавати грађом из специјалних речника лингвистичких термина на српском језику, као и грађом ексцерпираном из новије лингвистичке литературе (Јовановић – Левушкина 2020: 727). У вези с релевантним изворима за нови термилошки лингвистички речник, аутори констатују да ни описни речници ни раније објављени специјални лингвистички појмовници, имајући у виду време публикавања, нису у довољној мери актуелни, односно, не представљају новију лингвистичку терминологију. Стога је једна од закључних препорука аутора била да се при формирању корпуса за савремени лингвистички термилошки речник материјал ексцерпира и из одговарајућих монографија из области лингвистике, као и из реномираних научних часописа, али да приликом одабира термина морају бити узети у обзир и временски критеријум, тј. задржавање, прихватање и шира заступљеност неке термилошке јединице у нашој научној средини (Јовановић – Левушкина 2020: 728).

Анализом лингвистичких термина обрађених у ранијим термилошким речницима, приручницима и енциклопедијама може се доћи до увида о добрим методолошким поступцима и пракси коју би требало наставити, али и до увида о мањкавостима које би ваљало превазилазити у даљој лингвистичкој терминологији. То на репрезентативан начин показује Р. Драгићевић (2003) проучавајући термине из области лексикологије обрађене у МЗ. Ово истраживање, те ауторкина исцрпна дискусија о појединачним терминима, као и о ужим подсистемама унутар лексиколошког терминосистема у МЗ — доносе значајне смернице за обраду јединица из ове сфере у будућим термилошким речницима. Приказ неких недоследности, неуједначености и непрецизности у дефинисању јединица из појмовно-термилошког апарата лексикологије у овом енциклопедијском лексикону послужио је ауторки, с једне стране, да укаже на то како би поједине термине требало убудуће обрађивати, као и којим би терминима требало допунити лексиколошку терминологију потоњих лингвистичких речника, али јој је, с друге стране, омогућио и да прикаже зачетке развоја српске лексикологије, њена достигнућа и статус као лингвистичке дисциплине у време када је МЗ објављен.

1.3. О досадашњим речницима лингвистичких термина у српској лексикографији

У сербскохрватистичкој³ лексикографској пракси, како констатује В. Јовановић, „било је мање или више успешних подухвата у области лингвистичке терминологије лексикографије, али они данас, услед протока времена и развоја саме науке, траже ревизију и надградњу” (Јовановић 2017: 254). Свега је неколико публикација које су у целости посвећене попису и дескриптивном тумачењу целокупног фонда лингвистичких термина актуелних у нашој научној средини у периоду израде тих лексикографских дела. То су ЕРЛН из давне 1969. године у два тома; затим приручник МЗ из 1972. године и, најмлађи, ГЛП из 2011. године. Прва два речника потичу из времена сербскохрватистичког развоја наше лингвистичке терминологије, имају енциклопедијски карактер описа и већ су више од пет деценија у употреби као академски приручници, неизоставни у научним истраживањима и објашњењима лингвистичких појмова. Уистину, тако је онда када нам је потребан елемент из термиолошког апарата који ове публикације покривају, односно који је у њима могуће наћи с обзиром на време објављивања и дотадашња достигнућа науке о језику. ГЛП замишљен је био више као наставно-научна публикација, тачније проистекао је из ауторкиног искуства у универзитетској настави и из жеље да се ученицима и студентима олакша усвајање градива из граматике српског језика, односно да презентација тог градива будућим наставницима буде осавременењена и усклађена са новијим лингвистичким сазнањима.

Напомињемо да се наводе и узимају у обзир само термиолошки лингвистички речници у којима је заступљен дескриптивни начин дефинисања појмова, који су резултат српске лексикографске праксе и претендују да имају академски карактер и употребу. Отуда се у контрастивној анализи не осврћемо на обраду одређених појмова у постојећем школском приручнику (Вуксановић 2003), затим у вишејезичном (српско–француско–енглеско–немачком) речнику без појмовног одређења термина (Ђокић 2004), као ни у преведеном делу (KRIŠTAL 1999) који није резултат домаће терминографске праксе и не репрезентује појмовно-термиолошки апарат карактеристичан за србистику. Термини који су у употреби у савременој

³ Под сербскохрватистичком лексикографском праксом подразумевају се речници који су израђивани и публиковани у СФРЈ, као речници српскохрватског језика. Након распада Југославије, српска и хрватска термиолошка лексикографија развијају се засебно и у овом истраживању, за период од 90-их година XX века наовамо, узимају се у обзир само српски термиолошки речници и појмовници, тачније само ГЛП, као једино дело које је у целости посвећено попису и опису лингвистичких појмова релевантних у србистици.

српској лингвистици регистровани су и у РСЛТ, али су посматрани у ширем, славистичком и општелингвистичком термиолошком контексту и нису описно дефинисани, већ се за сваки регистровани термин дају преводни еквиваленти.

Имајући у виду карактер и године издања поменутих речника и приручника, јасно је да су онлајн РЛТ и ПСЛТ били неопходни — превасходно лингвистичкој научној заједници, али и просветним радницима, студентима србистике и филолошких наука уопште, као и ученицима приликом усвајања градива из матерњег језика. Лингвистички термини обрађени у овим речницима сведоче о развоју и унапређивању језичких сазнања у деценијама за нама. У поменутих трима њиховим претходницима, али и неспецијализованим речницима и енциклопедијама у које улази и лингвистичка терминологија — изостају бројни нови термини, подаци о распрострањености тих термина, њиховој варијантности и сл., те је циљ при изради РЛТ и ПСЛТ био и да се ти недостаци превазиђу (СЛИЈЕПЧЕВИЋ БЈЕЛИВУК 2022: 150).

2. Извори, макро и микроструктура РЛТ и ПСЛТ

Као основни извори за сачињавање списка лингвистичких појмова који ће бити описани у РЛТ и ПСЛТ, а који су уједно и полазни извори за прикупљање грађе, уз ЕРЛН, МЗ послужили су речници Д. Кристала (KRIŠTAL 1999) и Ј. Вуксановића (2003), као и дело А. Белића и С. Ившића (1932), потом описни речници и енциклопедије (РСАНУ; РМС; СЕ), те граматике и синтетске монографске публикације (Станојчић–Поповић 2020; Пипер–Клајн 2014; Ивић 2005; Пипер 2018; Драгићевић 2007; Ковачевић 2000; Тошовић 2002). Ту су и бројне монографске публикације посвећене ужим питањима из сфере одређених лингвистичких дисциплина, неретко проистекле из магистарских и докторских дисертација српских лингвиста; затим речници лингвистичких термина карактеристичних за друге научне средине (руску, пољску, чешку науку о језику, те славистику уопште) и бројне друге публикације (в. о томе СЛИЈЕПЧЕВИЋ БЈЕЛИВУК 2022: 152–153).

Сваки обрађивач који ради на РЛТ и ПСЛТ даље је, у складу са својом сфером интересовања и ужим компетенцијама, проширивао — како списак одредница везаних за одређену област, тако и списак литературе неопходне да се одређени термин опише у складу са савременим лингвистичким знањима и најновијим увидима српских лингвиста, слависта, те достигнућима англосаксонске лингвистике о одређеним језичким појавама, што имплицира да су описи појединих одредница заправо праве мале лингвистичке студије.

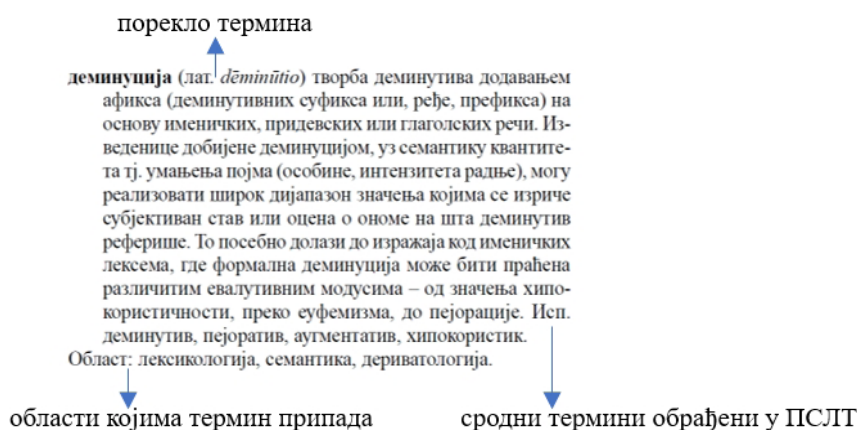
У предговорима РЛТ и ПСЛТ, као и у раду у којем се износи концепција дела (Слијепчевић Бјеливук 2022) С. Слијепчевић Бјеливук, главни уредник ових двају речника, детаљно је представила и описала припремне фазе пројекта *Израда речника лингвистичких термина*, и то: припрему пројектне документације, осмишљање концепције обеју публикација, фазе ексцерпције грађе, податке о броју ексцерпираних термина, начинима њихове обраде и принципу израде двају речника (од центра ка периферији), те састављање упутстава и смерница ауторима за приступ обради термина и др. Отуда, а имајући у виду и наш главни циљ у овом раду — осврт на *иновације* у обради лингвистичке терминологије — овом приликом не описујемо детаљно концепцију и фазе у изради РЛТ и ПСЛТ, али се укратко осврћемо на неке значајне формално-техничке специфичности двају нових термилошких речника, које се тичу њихове структуре и односа према кориснику. Пошто су посредни електронски речник и штампани термилошки приручник, природно је да се разликује организација термина у њима, дакле макроструктура ових лексикографских дела, могућност њихове примене и претраге, као и микроструктура речничког чланка, тј. распоред информација у њему.

У ПСЛТ дат је азбучни списак одредница, а на крају речничког чланка налазе се значајна испоређења и наведене су области којима одређени термин (појам) припада, што кориснику омогућава тематско повезивање и разумевање неког лингвистичког термина унутар ширих и ужих терминосистема (уп. *Извод 1*). У складу са концепцијом двају приручника и њиховом наменом, коју је дефинисао главни уредник, ПСЛТ доноси богату морфолошку и синтаксичку терминологију, јер је и намењен широком кругу корисника, те највише покрива терминосистеме чије су јединице заступљене током целокупног школовања (Слијепчевић Бјеливук 2023: 11). Наравно, прецизност, поузданост, богатство и спектар информа-

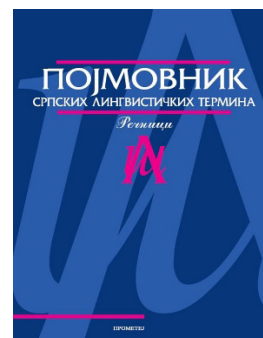
ција у речничком чланку, као и списак литературе на крају књиге — сведоче о томе да је намењен и за академску примену, и то за истраживаче који посежу за тумачењем различитих појмова у свим областима науке о језику (уп. *Приказ 1*).

Електронски РЛТ двоструко је организован — азбучно, али и према тематским областима (уп. *Приказ 2*; *Приказ 3*). У њему су анотирани сви термини који се употребљавају и у речничком чланку, те линк води до речничког чланка у ком су они обрађени. Списак додатне литературе, коришћене уз обавезне изворе за опис сваког термина, даје се у РЛТ после описа, пошто уштеда простора у електронском речнику није била неопходна. То додатно помаже кориснику, посебно истраживачима који се о значењу и употреби одређеног термина, те проблематици везаној за појаву њиме означену — могу додатно информисати (уп. *Извод 2*).

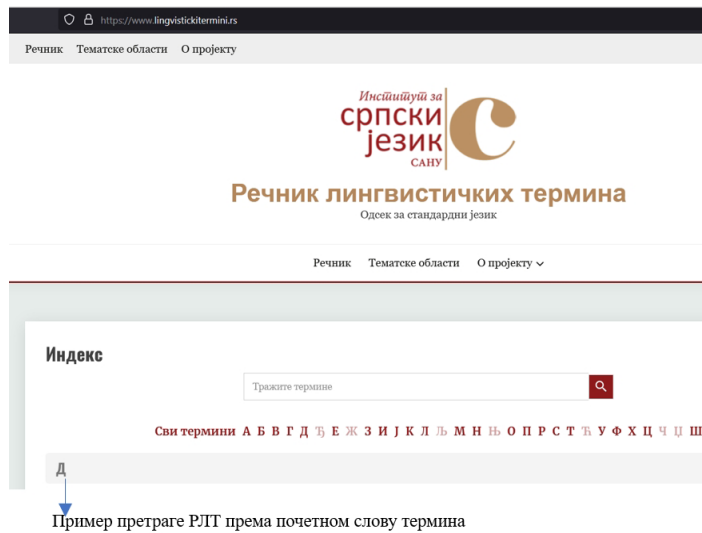
На плану микроструктуре, РЛТ и ПСЛТ одликују се кохерентном организацијом речничког чланка, који има обавезне елементе, неовисно од терминосистема ком припада појединачна обрађена јединица. У обема публикацијама то су одредница — термин, етимолошки подаци о термину, тј. објашњење његовог порекла, описна дефиниција термина, као и термилошки синоним, односно варијантни термини (уколико постоје). Упркос концепцијским разликама између ових двају речника, те другачијим могућностима које штампани приручник и електронска база нуде кориснику, ове кључне информације о значењу конкретног лингвистичког појма како у РЛТ, тако и у ПСЛТ чине стабилан део речничког чланка. Заједничка им је и илустративност, те се тежило (где год је то било могуће и потребно) да описане појаве и појмови у оба речника буду репрезентоване одговарајућим примерима језичке реализације.

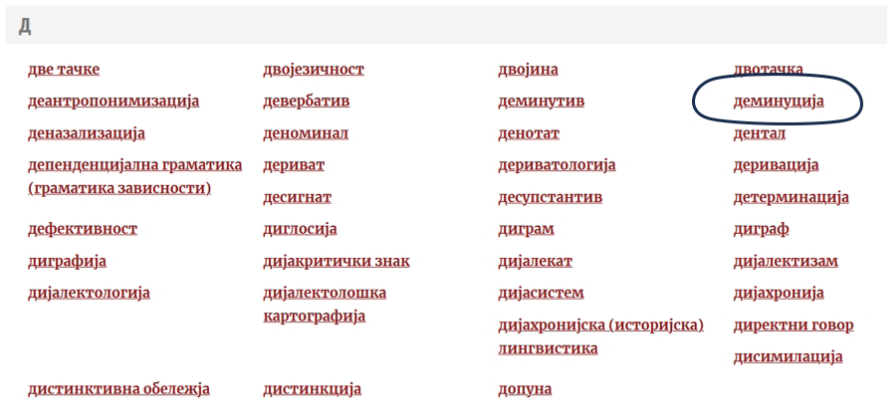
Извод 1. Речнички чланак одреднице *деминуција* у ПСЛТ.

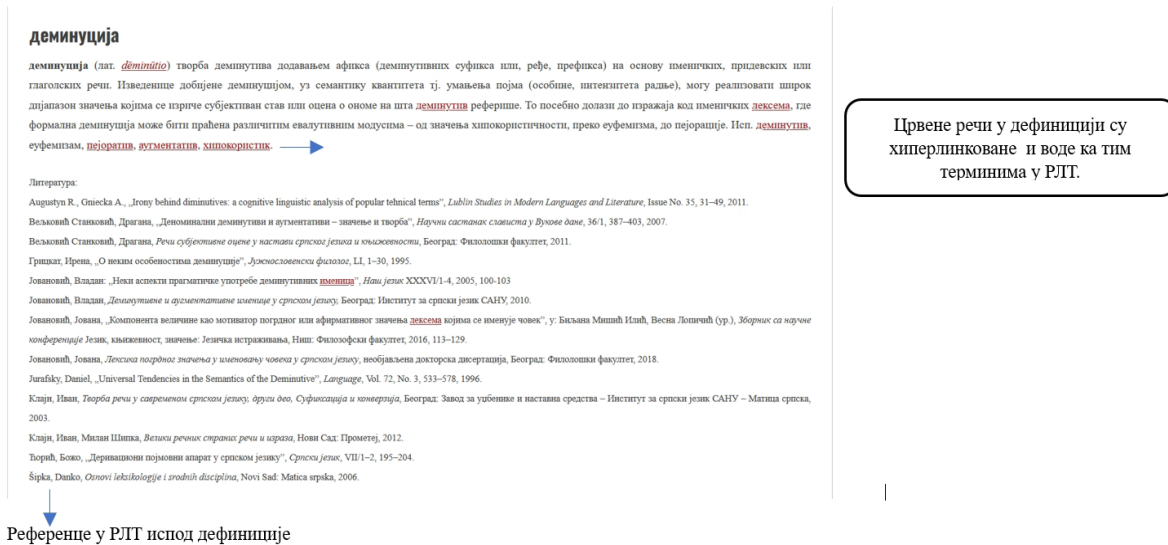
Приказ 1. Насловна страница ПСЛТ.

Приказ 2. Почетна страница РЛТ.

Приказ 3. Претрага термина у азбучној организацији у РЛТ.

Референце у РЛТ испод дефиниције

Извод 2. Термин *деминуција* у РЛТ.

2.1. Ужи терминосистеми унутар РЛТ и ПСЛТ

У РЛТ и ПСЛТ заступљени су лингвистички термини из следећих области науке о језику: акцентологија, дериватологија, дијалектологија, историја језика и етимологија, лексикологија, морфологија, ономастика, општи лингвистички појмови, правопис, синтакса, фонетика. Како у предговору ПСЛТ наводи С. Слијепчевић Бјеливук (2023: 10–11), принцип обраде термина током израде ПСЛТ кретао се од центра ка периферији, а за потребе пилот-пројекта (електронске базе, која је затим прерасла у РЛТ) најпре је обрађено око 250 термина из граматике, лексикологије и семантике, опште лингвистике и дијалектологије, при чему су се испрва обрађивали кључни термини унутар ужих терминосистема, а потом су се проширивали ка мање фреквентним или мање уобичајеним терминима. Нису, међутим, све области једнако заступљене у овим двама речницима, на шта је утицало више фактора и уредничких одлука. На пример, у ПСЛТ уопште нису уврштени термини својствени неким лингвистичким дисциплинама, јер је ова публикација намењена ширем кругу корисника и покрива појмовно-терминолошки апарат неопходан у настави српског језика, током школовања на различитим образовним нивоима — основношколском, стручном средњошколском, гимназијском, факултетском. Отуда су из ове публикације доследно изостављени ономастички термини (Слијепчевић Бјеливук 2023: 11), али и бројни термини из области стилистике, фразеологије, анализе дискурса и других лингвистичких дисциплина чији садржај махом превазилази оквир планираних наставних програма. С друге стране, РЛТ састоји се од електронске базе, што омогућава да се публикација, у складу с динамиком коју утврђује уредник, редовно ажурира и отуда допуњава новим јединицама својственим одређеној области, али и целокупним терминосистемама.

2.2. Неке иновације унутар ужих терминосистема у РЛТ и ПСЛТ

Као специјални академски речници лингвистичких термина, РЛТ и ПСЛТ претендују да успешно превазиђу озбиљан недостатак описа и стандардизације термина из сфере дериватологије, приметан у свим досадашњим приручницима овог типа у србистици. Наиме, развој дериватологије и новији увиди српских лингвиста о творби речи могу се пратити у обради дериватолошких термина у овом речнику и представљају значајан допринос нашој лингвистичкој терминологији, јер је ова област недовољно заступљена у прегледаним приручницима (ЕРЛН; МЗ; ГЛП). Тако дериватолошки терминосистем у РЛТ

броји преко 70 јединица, при чему се, осим термина којима се означавају творбене морфеме или творбени начини (нпр. *префикс*, *суфикс*, *извођење*, *композиција*, *суфиксација*), а који постоје и у досадашњим речницима лингвистичких термина, у овом речнику могу наћи протумачени релевантни појмови који су тековина новијих истраживања и запажања еминентних стручњака у овој области, попут термина *творбени тип*, *творбена категорија*, *творбени модел*, *творбени ланац*, *творбено значење* и др.⁴

Уколико у србистичкој и светској литератури постоје различита тумачења и неки опречни ставови у тумачењу лингвистичких појмова, аутори РЛТ и ПСЛТ, у одређеним случајевима, опредељују се да ту појмовно-терминолошку дивергентност представе у речничком чланку (нпр. различита тумачења лексичких односа попут *синонимије* или *паронимије*; различита тумачења појмова из сфере урбане дијалектологије и социолингвистике, као што су *коине* и *вернакулар*; па све до кључних појмова из области дериватологије, као што су *префиксација*, *деривација* итд.).

3. Лексикологија у РЛТ и ПСЛТ — концепирање лексиколошког терминосистема, извори и формирање корпуса

Како је у Уводу већ напоменуто (в. 1.2), термини из области лексикологије који су регистровани и описани у МЗ били су предмет истраживања Р. Драгићевић (2003). Један од циљева ауторкине анализе био је да укаже на добре методолошке поступке и решења примењена у овом приручнику, као и да — кроз тумачење појединих дефиниција, те дискусију о непрецизностима и недоследностима у представљању лексиколошких појмова — покуша дати смернице које би требало следити у даљем опису лексиколошког терминосистема у сличним публикацијама. Увиди изнети у овом чланку (Драгићевић 2003: 72–80) били су веома значајни ауторском тиму који израђује РЛТ и ПСЛТ приликом превазилажења неких проблема у дефинисању појмова из области лексикологије. Будући да је до сада обрађен само део планираних одредница, сва је прилика да ће се нека сугерисана решења, као и предлози за појединачне јединице из те сфере србистике које треба обрадити у терминолошком речнику овог типа, узимати у обзир и у даљем раду на РЛТ.

⁴ О проблемима у дериватолошкој терминологији, о варијантној и вишезначности термина, те неуједначеној употреби истих јединица у различитим значењима писао је у више наврата Б. Ћорић, а од посебног значаја за попис, опис и стандардизацију термина који се тичу творбе речи у српском језику јесте његова монографија (Ћорић 2008), превасходно прво поглавље („Појмовно-терминолошки апарат”).

С циљем да се ваљано осмисли и конципира ужи терминосистем лексикологије у РЛТ и ПСЛТ, било је неопходно најпре сагледати који су се појмови нашли у досадашњим лингвистичким терминолошким речницима и појмовницима, као и како су они у тим публикацијама представљени. Даље, требало је одабрати и релевантну литературу (монографске публикације и појединачне радове објављене у зборницима и научним часописима од 70-их година XX века наовамо), на основу које ће се, с једне стране, формирати списак кључних појмова карактеристичних за савремену лексикологију (списак потенцијалних одредница), те из које ће се, с друге стране црпети грађа, информације за тумачење тих појмова. Уредник и ауторски тим који ради на РЛТ и ПСЛТ имали су унеколико лакши задатак када је у питању лексиколошки терминосистем у односу на неке друге области науке о језику, јер постоје две монографске публикације које заправо представљају универзитетске уџбенике за ову област. Монографија Р. Драгићевић (Драгићевић 2007) послужила је отуда и као један од обавезних извора за ексцерпцију грађе за РЛТ и ПСЛТ у припремним фазама пројекта (в. Слијепчевић Бјеливук 2022: 152), а корпус прикупљених термина допуњаван је затим и захваљујући регистрима појмова у монографијама (ГОРТАН-ПРЕМК 2004; ШРКА 2006; ДРАГИЋЕВИЋ 2010; ДРАГИЋЕВИЋ 2018; РАДОВИЋ ТЕШИЋ 2009) итд. Сва ова и бројна друга дела релевантна за српску лексикологију уједно су донела обиље информација о разним појмовима и појавама у вези са којима каткад постоје и опречни ставови лексиколога. Отуда је при дефинисању термина било неопходно проучавати литературу, синтезирати грађу и закључке лингвиста о појединим темама и све то представити у речничком чланку у РЛТ и ПСЛТ. Чини се да у дефинисању јединица појмовно-терминолошког апарата лексикологије и семантике понајбоље долазе до изражаја напомене уредника С. Слијепчевић Бјеливук у предговору ПСЛТ, које се тичу асиметрије у погледу дужине речничког чланка у овој публикацији. Наиме, приметно је да су термини из области лексикологије у овим двама речницима значајно обимнији у односу на претходне терминолошке речнике у нашој средини, јер неретко доносе дивергентне увиде и различите погледе лингвиста на језичку проблематику:

Трудили смо се да сваком термину посветимо онолико простора колико његова комплексност захтева [...] Неусаглашености у разним областима условиле су трагање за различитим лексикографским, али и научним решењима (Слијепчевић Бјеливук 2023: 18).

3.1. Термини из области лексикологије у РЛТ и ПСЛТ

Укупно узевши, у ПСЛТ и РЛТ, полуенциклопедијским приступом, описано је око 90 различитих

лингвистичких појмова који у ширем смислу припадају појмовно-терминолошком апарату лексикологије и семантике.⁵ У ПСЛТ регистровано их је 65, а у РЛТ (до последњег ажурирања 1. јануара 2024. године) — око 50. То су термини којима се именују јединице лексикона — с различитих аспеката и према разним критеријумима (нпр. *архаизам, индивидуализам, лексема, неологизам, штермин, хипокористички* итд.); термини који служе за номинацију односа међу јединицама лексикона и појединачних јединица у том односу (нпр. парадигматском — *антионим, синоним, синонимија, хомонимија* итд.); термини који се тичу лексичког значења, његове структуре и начина анализе, као и семантичких механизма који омогућавају усложњавање значења, при чему су у РЛТ и ПСЛТ примењени и новији когнитивистички и лингвокултуролошки погледи на лексичку семантику, те формирање значења у ширем смислу (*генотипаи, експресивности, конотиација, комјоненцијална анализа, полисемија, метафора, синегдоха*); затим термини из сфере лексикографије с металексикографијом (*квалификаџор, лема, одредница*), неки термини у којима се лексикологија преплиће с дериватологијом (*ауџментџив, калк, номинација, хибриџ*), ономастиком (*антиројонимизација, џојонимија, фиџоним*), те историјом језика (*славенизам, џосрбица, славеносрбизам*) и др.

У ПСЛТ обрађени су, азбучним редом, следећи термини из сфере лексикологије:

антоним, архаизам, асоцијативно значење, асоцијативно поље, аугментатив, афективност, вербална асоцијација, вулгаризам, деминутив, деминуција, денотат/денотација, деплација, десигнат/десигнација, детерминатор, експресивност, енантјосемија, епоним, еталон, индивидуализам, језичка слика света, калк, квалификатор, колективна експресија, компоненцијална анализа, конотација, лексема, лексика, лексикографија, лексикологија, лема, лематизација, ментални лексикон, меронимија, метафора, метафтонимија, метонимија, неологизам, номинација, одредница, оказионализам, основни облик, пароним, паронимија, пејоратив, платисемија, позајмљеница, полисемија, посрбица, реч, семантика, симилисемија, синегдоха, синестезија, синоним, синонимија, славенизам, славеносрбизам, таксонимија, термин, фемининум, хипокористик, хипонимија, хомонимија.

РЛТ региструје следеће термине који покривају појмовно-методолошки апарат лексикологије као језичке дисциплине:

⁵ У текућим и предстојећим фазама израде РЛТ планирано је допуњавање ужих терминосистема лингвокултурологије и когнитивне лингвистике као новијих, самосталних лингвистичких дисциплина. Будући да се бројним терминима карактеристичним за ове области науке о језику заправо описују појаве које се тичу лексике, односно семантичких особености лексема као јединица лексикона (начини на које се формира или усложњава њихово значење, културни и когнитивно-психолошки концепти оличени у лексиси) — они уједно представљају и термине лексикологије.

антоним, архаизам, асоцијативно значење, асоцијативно поље, аугментатив, вербална асоцијација, вулгаризам, деминутив, деминуција, денотат, десигнат, експресивност, епоним, еталон, индивидуализам, језичка слика света, колективна експресија, компонентна анализа, конкорданција, конотација, лексема, лексика, лексикографија, лексикологија, лема, лингвокултурологија, ментални лексикон, метафора, метафонија, метонимија, неологизам, одредница, околионализам, пароним, паронимија, пејоратив, позајмљеница, полисемија, посрбица, синегдоха, синестезија, синоним, синонимија, славенизам, славеносрбизам, словенизам, термин, терминологија, хипокористик.

Циљ нам је да у овом делу рада компаративном анализом терминосистема лексикологије у РЛТ и ПСЛТ у односу на ЕРЛН, МЗ и ГЛП покажемо иновативност нових двају терминолошких речника када је у питању ова област. Запажамо да се иновације могу сагледавати на два нивоа — 1) кроз термине који су у РЛТ и ПСЛТ забележени и описани први пут у речницима овог типа у нашој средини, као и 2) кроз термине који су већ представљани у неком од ранијих приручника, али су у међувремену лексиколози дошли до нових сазнања, те се разликују начини обраде појма, прецизност, ширина и спектар информација које се у опису неке појаве дају.

Међу терминима који су у РЛТ и ПСЛТ регистровани и описно дефинисани први пут у нашој лингвистичкој терминологији — било због чињенице да су посредни неки појмови који су тековина млађих теорија (когнитивносемантичке, психолингвистичке, лингвокултуролошке), те их 70-их година, на пример, када су публиковани ЕРЛН и МЗ и није било могуће бележити и описивати, било због концепције и корисника којима су намењени, као ГЛП — јесу следећи:

асоцијативно поље, асоцијативно значење, вербална асоцијација, деплеција, еталон, индивидуализам, језичка слика света, колективна експресија, лематизација, лингвокултурологија, ментални лексикон, мероним, меронимија, метафонија, околионализам, платисемија, посрбица, симилисемија, славеносрбизам.

Имајући у виду укупан број термина из области лексикологије у РЛТ и ПСЛТ, анализа показује да је чак 23% јединица у датом терминолошком подсистему у овим речницима први пут забележено и протумачено у српској терминолошкој лексикографији. Такав је случај с појмовима везаним за примену асоцијативне методе у језичким истраживањима (нпр. *вербална асоцијација*, *асоцијативно поље*, *асоцијативно значење*), затим с кључним појмовима у домену лингвокултуролошких истраживања (сам термин којим се именује научна дисциплина — *лингвокултурологија*, те термини *језичка слика света*, *колективна експресија*, *еталон*)⁶. Такође, први пут

⁶ Наредно ажурирање РЛТ донеће и термине из области лингвокултурологије који су већ у завршној фази обраде (нпр. *језичка*

су у терминолошким речницима у нашој средини регистровани неки термини који се односе на различите типове вишезначности у лексичком систему, односно на специфичне начине усложњавања полисемантичке структуре лексеме. Тако су у ПСЛТ регистровани и термини *илајисемија* и *симилисемија*, уз податке о њиховим творцима међу српским лингвистима, те разликама у моделима вишезначности коју репрезентују и одговарајућим примерима у речничком чланку за платисемичне и симилисемичне семантичке реализације.

3.2. Новија научна сазнања оличена у обради термина из сфере лексикологије у РЛТ и ПСЛТ и примери иновативних решења

Одређени број термина, посебно оних који се тичу полисемије јединица у лексикону и начина на који се формира, структурира и усложњава лексичко значење — протумачен је и у светлу новијих научних парадигми — превасходно когнитивне лингвистике. Тако се нпр. *метафора* и *метонимија* дефинишу и (1) са аспекта стилистике, те теорије књижевности — као стилско-изражајна средства, и (2) традиционално у лексикологији — као лексички механизми полисемије, и (3) као механизми мишљења, виђени тако из визуре антропоцентричне парадигме, односно когнитивне семантике, а тумаче се и у светлу теорије појмовних интеграција, у оквиру термина *метафонија*.

Ни у једном досадашњем терминолошком речнику лингвистичких појмова *метафора* није представљена тако да се репрезентује сложеност овог појмовно-језичког механизма и могућност његовог сагледавања и тумачења са трију различитих аспеката, при чему сваки од њих само осветљава различите манифестације истог процеса (Драгићевић 2010: 147–148). Имајући у виду да се зачетком концептуалне теорије метафоре сматра Лејкофова и Џонсонова књига првобитно објављена 1980. године (в. LAKEOFF – JOHNSON 2003), у којој се први пут о метафори говори као о једној од карактеристика свакодневног говора, тј. механизму мишљења, природно је да ни у ЕРЛН, објављеном поткрај 60-их година XX века, ни у МЗ овакав приступ није могао бити заступљен. У оба приручника, међутим, изостаје и јасно појмовно одређење термина *метафора* са аспекта лексикологије, тачније представљање метафоре као лексичког механизма вишезначности. ЕРЛН о *метафори* говори искључиво као о тропу, стилској фигури, констатујући да је то „језички израз који има пренесено

личност, лингвокултура, теорија језичке личности, аксиологема, лингвокултурална личност, стереотип, прецедентни текст и др.).

значање”, односно, „употреба riječi u prenesenom značenju u svrhu određivanja nekog predmeta ili pojave slične s njim u pojedinim crtama ili stranama”. На сличан начин, из визуре „преношења значења”, метафора се тумачи и у МЗ, премда се у овом приручнику региструје и њено постојање у свакодневном говору, те налазимо да је посреди „reč ili skup reči koji su upotrebljeni sa prenesenim značenjem”, те да

[j]ezik stvara metaforu tako što se u osnovnom značenju jedne reči i izraza izdvaja neka od osobina koja se vidi u drugom kakvom pojmu ili pojavi [...] Tako se, npr., i u svakodnevnom govoru reči: *noga, zub, [...] gristi, jesti, piti, [...] zlatan, srebrn* itd. upotrebljavaju i u pravom značenju i u prenesenom (МЗ).

Такође, истиче се поетска функција метафоре и даје нарочит простор у речничком чланку њеном тумачењу као стилско-изражајног средства.

Анализирајући терминосистем лексикологије у МЗ, већ се Р. Драгићевић (2003: 76) посебно осврнула на проблематично разумевање лексичког значења у овом приручнику и дефинисање неких појмова, па и *метафоре* путем могућности „преношења значења”, будући да нема говора о преношењу значења, већ искључиво о преносу имена појма. Исто важи и за опис термина у ЕРЛН. Коначно, и у ГЛП, метафора се дефинише као „универзални језички механизам при коме су реч или синтагма именовани у пренесеном значењу заснованом на поређењу два различита појма по сличности”. Дакле, ни у овом приручнику нема говора о метафори као когнитивном механизму, чије се језичке реализације остварују и у лексичком систему — кроз полисемију лексеме, и у књижевном тексту — кроз онеобичавање израза. Отуда је приступ обради овог термина у РЛТ и ПСЛТ, те богатство и спектар информација, односно примера које доноси речнички чланак у оба приручника — иновативан и усклађен са савременим погледима у лингвистици.

Као нарочито важан издваја се иновативан начин термилошке обраде одређених типова лексема — тзв. речи субјективне оцене, *њејоратива* или *деминутива*, који се не посматрају само кроз призму афиксалне деривације, као суфиксалне изведенице, већ се, у светлу новијих истраживања, третирају као шире лексичко-семантичке категорије. Представљамо овде, из сфере наше најуже компетенције, и пример обраде термина *њејоратив* у РЛТ и ПСЛТ, компаративно-контрастивном анализом указујемо на предности термилошког приступа његовој обради у односу на досадашње речнике и појмовнике лингвистичких термина и тиме, посредно, представљамо фазе у методологији израде речничког чланка у двама новим речницима.

У ЕРЛН под *њејоративом* се подразумева „pejorativna riječ, izraz ili element; naziv za pogrdna imena koja

se izvode od pridjevne osnove osobitim nastavcima; oblik riječi koji znači preziranje, koji ima pogrdno značenje, npr. da je nešto nezgrapno, ružno i sl.”. Аутор овог лексикона даје и прототипичне примере за овај тип лексема: „Takvi su mnogi augmentativi, npr. glavurda — ili deminutivi, npr. čovečuljak”. Очигледно је да аутор посматра пејорацију превасходно кроз призму деривације, и то суфиксације, наводећи речи субјективне оцене као уобичајене репрезентанте пејоративних лексема и указујући на то да је „davanje ružnijeg smisla nekoj riječi pogrdnih (pejorativnih) sufiksa”. И у МЗ *њејоратив* се дефинише као „ružna, pogrdna reč koja se izvodi dodavanjem posebnih nastavaka na opšti deo druge reči”. У оквиру одреднице наводе се затим примери пејоративних лексема, и то: „glavurda, nožurda, ručurda; požina, volina; ručetina; ručurina, zgradurina, ženturina i sl.”, на основу којих аутори констатују да „sve reči ovoga tipa, isto kao i deminutivi, augmentativi i hipokoristici [...] pripadaju grupi izvedenih reči subjektivne ocene” (МЗ). Више од 40 година касније, у ГЛП, *њејоратив* је описан на сличан начин, као „пogrdna реч изведена обично аугментативним суфиксима: женетина, ножурда, волина итд.”.

Дакле, у сербокроатистичким и српским појмовницима лингвистичких термина, пејоратив се до РЛТ и ПСЛТ доследно третирао као продукт афиксалне деривације, тј. као суфиксална изведеница субјективне оцене. Овакав приступ лексичкој пејорацији не изненађује, будући да је заступљен и у настави српског језика, односно у школским уџбеницима, у којима се пејоративи традиционално помињу скупа с аугментативима, односно, деминутивима и хипокористичима — с друге стране (Јовановић 2018: 5). При томе се пренебрегава далеко шира примарна дефиниција, по којој је пејоратив „riječ, izraz ili element [...] koji znači preziranje, koji ima pogrdno značenje” (ЕРЛН).

У РЛТ и ПСЛТ приликом обраде термина *њејоратив*, посегли смо за резултатима релевантних лингвистичких истраживања из ове области — како за резултатима до којих се дошло у проучавању експресивне лексике уопште (Телија 1986; Ристић 2004), евалутивних модуса именица које су производ модификационих творбених процеса аугментације и деминуције (Јовановић 2010; Вељковић Станковић 2011), афективне лексике, семантичких компонената оцене (Телија 1986; Арутићева 1988), емосема (Шаховскиј 1994), те конотације као макрокомпоненте у структури лексичког значења (Ахманова 1966), тако и за резултатима из наших истраживања лексичке пејорације (Јовановић Ј. 2018; 2021), а све то да бисмо дошли до одговарајућег описа *њејоратива* у новим термилошким речницима РЛТ и ПСЛТ. У обема публикацијама *њејоратив* се дефинише као:

реч или израз који има погрдно, депрецијативно значење засновано на конотативној макрокомпоненти у семантичкој структури лексеме; лексичка јединица којом се реферише на нешто са негативном експресивно-емоционално-вредносно-ном конотацијом, детериоратив.

У складу с полуенциклопедијским приступом обради термина, у речничком чланку затим је указано на начине формирања пејоративног значења, односно могућности да пејорација буде резултат афиксације или семантичке деривације, уз одговарајуће примере за различите типове пејоратива у српском језику.

Поступци у обради термина *меџафора* и *пејоратив*, односно делови дефиниција и речничких чланака у којима су описани — овде су дати само као илустративни примери који потврђују иновативност РЛТ и ПСЛТ у односу на досадашњу термилошку лексикографску праксу у србистици. Ови речници конципирани су са идејом да понуде корисницима све релевантне податке о значењу одређеног термина уопште, па и терминосистема савремене лексикологије и семантике. Рад на даљем попуњавању електронског РЛТ јединицама из ове области науке о језику и даље је у току и представља део дугорочног пројекта *Израда речника лингвистичких термина* у Одсеку за стандардни језик Института за српски језик САНУ.

4. Закључна разматрања

У раду су представљени и анализирани неки елементи концепције, методологије израде, макро и микроструктуре нових термилошких речника — РЛТ и ПСЛТ — који су настали као резултат пројекта *Израда речника лингвистичких термина*, покренутог 2021. године у оквиру Одсека за стандардни језик Института за српски језик САНУ. Циљ је био да се истакну иновације у српској лингвистичкој терминологији које су репрезентоване у овим двама лексикографским делима. Актуелност и репрезентативност ових речника у погледу пописивања и дефинисања лингвистичких термина огледају се у обради термилошких јединица које су карактеристичне за све дисциплине српске науке о језику. То је у раду илустровано већим бројем термилошких јединица које припадају различитим подсистемима унутар лингвистичке терминологије, а овом приликом дат је посебан осврт на терминосистем лексикологије.

У уводном делу рада приказани су најпре увиди и закључци релевантних истраживања које су српски лингвисти у протеклим двама деценијама посветили питањима лингвистичке терминологије, указујући на нужност дефинисања и уређивања појмовно-термилошког апарата српске науке о језику, односно, на потребу израде новог, савременог речника линг-

вистичких термина. Дискусија у аналитичком делу рада и представљање одређених термилошких решења примењених у РЛТ и ПСЛТ подразумевали су, с једне стране, осврт на запажања претходних истраживања о овом проблему, а с друге стране и компаративно-контрастивну анализу обраде лингвистичке терминологије у досадашњим речницима и енциклопедијама које постоје у нашој научној средини. При томе су истакнута два типа иновација које РЛТ и ПСЛТ доносе у српској лингвистичкој терминологији — и уопште узевши и, посебно, у погледу описа термина из сфере лексикологије и семантике. Утврђено је да постоји више десетина лексиколошких термина који су у овим двама речницима регистровани и описани први пут — како због чињенице да су посредни појмови који су тековина млађих теорија (когнитивно-семантичке, психолингвистичке, лингвокултуролошке), те их у ранијим термилошким појмовницима и није било могуће бележити и описивати — тако и због концепцијских разлика међу приказаним речницима и одабира термина у њима према потребама корисника којима су (били) намењени. Такође, илустративним примерима начина дефинисања термина *меџафора* и *пејоратив*, показано је да су у обради терминологије из сфере лексикологије у РЛТ и ПСЛТ примењена и новија научна сазнања и теорије, те су отуда примењена другачија решења у односу на њихов лексикографски опис у ранијим речницима. Термилошке иновације, између осталог, огледају се у дефинисању неких појава које се односе на полисемију јединица у лексикону, начин на који се формира, структурира и усложњава лексичко значење. С тим у вези, констатовано је да су термини који већ постоје у претходним речницима овога типа, у РЛТ и ПСЛТ иновативно протумачени, у светлу новијих научних парадигми — превасходно когнитивне лингвистике.

Коначно, један од циљева овог истраживања био је да се научној јавности представе *Речник лингвистичких термина* и *Појмовник српских лингвистичких термина* као значајни резултати практичне термилошке лексикографије у нашој средини када је у питању опис и стандардизација лингвистичких термина. Наставак рада ауторског тима сарадника Института за српски језик САНУ на овом пројекту, под руководством С. Слијепчевић Бјеливук, подразумева не само даље попуњавање електронског речника терминима из различитих области науке о језику и припрему нових штампаних приручника него и праћење и превазилажење свих лексикографских и концепцијских проблема, те отклањање недостатака и неуједначености у обради термина, који се неминовно јављају у дугорочним пословима попут овог.

Напомена

Овај рад финансирало је Министарство науке, технолошког развоја и иновација Републике Србије према Уговору број 451-03-66/2024-03/200174, који је склопљен са Институтом за српски језик САНУ.

Литература

- АРУТЮНОВА, Нина Давидовна (1988). *Типы языковых значений: Оценка, Событие, Факт*. Москва: Наука.
- БЕЛИЋ, Александар, Ивић Стјепан (1932). *Грамајичка терминологија*. Београд: Државна штампарија Краљевине Југославије.
- ВЕЉКОВИЋ Станковић, Драгана (2011). *Речи субјективне оцене у настави српског језика и књижевности*. Београд: Филолошки факултет.
- ГОРТАН-ПРЕМК, Даринка (2004). *Полисемија и организација лексичког система у српском језику*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- ДРАГИЋЕВИЋ, Рајна (2003). Лексикологија у Енциклопедијском лексикону *Мозаик знања* – Српскохрватски језик. *Научни састјанак слависта у Вукове дане*, 32(3), Београд, 71–87.
- ДРАГИЋЕВИЋ, Рајна (2007). *Лексикологија српског језика*. Београд: Завод за уџбенике.
- ДРАГИЋЕВИЋ, Рајна (2010). *Вербалне асоцијације кроз српски језик и културу*. Београд: Друштво за српски језик и књижевност.
- ДРАГИЋЕВИЋ, Рајна (2018). *Српска лексика у прошлости и данас*. Нови Сад: Матица српска.
- ИВИЋ, Милка (ур.) (2005). *Синтакса савременог српског језика: једна реченица*. Београд – Нови Сад: Институт за српски језик САНУ, Београдска књига, Матица српска.
- ЈОВАНОВИЋ, Владан (2010). *Деминутивне и аугментативне именице у српском језику*. Београд: Институт за српски језик САНУ.
- ЈОВАНОВИЋ, Владан (2017). Српска терминологија у Речнику словенске лингвистичке терминологије из угла савременог стања српске лингвистике. У: Предраг Пипер, Владан Јовановић (ур.), *Словенска терминологија данас* (стр. 253–265). Београд: Српска академија наука и уметности, Институт за српски језик САНУ.
- ЈОВАНОВИЋ, Владан, Левушкина, Ружица (2020). Електронска форма Речника САНУ као извор за израду речника српске лингвистичке терминологије. *Rasprave*, 46(2), 717–731.
- ЈОВАНОВИЋ, Јована (2018). *Лексика једног значења у именовању човека у српском језику* (необјављена докторска дисертација). Београд: Филолошки факултет.
- ЈОВАНОВИЋ, Јована (2021). Пејоративи у номинацији човека у српском језику. *Јужнословенски филолог*, 77(1), 127–161.
- КОВАЧЕВИЋ, Милош (2000). *Стилистика и граматика стилских фигура*. Крагујевац: Кантакузин.
- ЛЕВУШКИНА, Ружица, Јовановић, Владан (2018). Термилошки речници на српском језику и у српској лингвистици крајем 20. и почетком 21. века. У: Викторија Иващенко (ур.), *Словјанске терминованство кінца ХХ – початку ХХІ століть*, Колективна монографија членів Терминологічної комісії при Міжнародному комітеті славистів (стр. 529–543). Київ: Видавництво „Жнець”.
- МАЦАНОВИЋ, Ана (2018). *Српска језикословна терминологија у 19. веку*. Београд: Институт за српски језик САНУ.
- НССУВД (1988). *Научни састјанак слависта у Вукове дане*, 17(2), Београд: МСЦ.
- НССУВД (2003). *Термилошка стандардизација лингвистичког описа савременог српског језика*. *Научни састјанак слависта у Вукове дане*, 32(3), Београд: МСЦ.
- НССУВД (2004). *Термилошка стандардизација лингвистичког описа савременог српског језика (2)*. *Научни састјанак слависта у Вукове дане*, 33(3), Београд: МСЦ.
- НССУВД (2005). *Термилошка стандардизација лингвистичког описа савременог српског језика (3)*. *Научни састјанак слависта у Вукове дане*, 34(3), Београд: МСЦ.
- ПИПЕР, Предраг, Јовановић Владан (2017). *Словенска терминологија данас*. Београд: САНУ – Институт за српски језик САНУ.
- ПИПЕР, Предраг, Клајн, Иван (2014). *Нормативна граматика српског језика (2. издање)*. Нови Сад: Матица српска.
- ПИПЕР, Предраг (ур.) (2018). *Синтакса сложене реченице у савременом српском језику*. Нови Сад – Београд: Матица српска, Институт за српски језик САНУ.
- РАДОВИЋ-ТЕШИЋ, Милица (2009). *С речима и речником*. Београд: Учитељски факултет.
- РИСТИЋ, Стана (2004). *Експресивна лексика у српском језику*. Београд: Институт за српски језик САНУ.
- СЛИЈЕПЧЕВИЋ БЈЕЛИВУК, Светлана. Предговор. У: Светлана Слијепчевић Бјеливук, *Речник лингвистичких термина*. Београд: Институт за српски језик САНУ. <<https://www.lingvistickitermini.rs/predgovor/>>. [28. 8. 2024]
- СЛИЈЕПЧЕВИЋ БЈЕЛИВУК, Светлана (2022). Концепција Појмовника српских лингвистичких термина – изазови и могућа решења. У: Милош Ковачевић (ур.), *Актуелна истража лексикологије и лексикографије српског језика* (стр. 149–164). Андрићград: Андрићев институт.
- СЛИЈЕПЧЕВИЋ БЈЕЛИВУК, Светлана (2023). *Појмовник српских лингвистичких термина*, Предговор (стр. 7–20). Нови Сад: Прометеј.
- СТАНОЈЧИЋ, Живојин, Поповић, Љубомир (2020). *Грамајичка српског језика за гимназије и средње школе (17. издање)*. Београд: Завод за уџбенике.
- ТЕЛИЈА, Вероника Николаевна (1986). *Коннотативни аспект семантики номинативних јединица*. Москва: Наука.
- ТОШОВИЋ, Бранко (2002). *Функционални стилкови*. Београд: Београдска књига.
- ТОРИЋ, Божо (2008). *Творба именица у српском језику : обраде теме*. Београд: Друштво за српски језик и књижевност Србије.
- ШАХОВСКИЈ, Виктор Иванович (1994). Типы значений мотивной лексики. *Вопросы языкознания*, 1, 20–25.
- *
- LAKEOFF, George, JOHNSON, Mark (2003). *Metaphors We Live By*. Chicago: The University of Chicago Press.
- ЅИРКА, Danko (2006). *Osnovi leksikologije i srodnih disciplina*. Novi Sad: Matica srpska.

Лексикографски извори

- АХМАНОВА, Ольга Сергеевна (1966). *Словарь лингвистических терминов*. Москва: Издательство „Советская энциклопедия”.
- ВУКСАНОВИЋ, Јован (2003). *Школски речник језичких термина и јојмова*. Београд: Алтера.
- ГЛП: РАДОВИЋ ТЕШИЋ, Милица (2011). *Грамајички и лингвистички јојмовник*. Београд: Учитељски факултет.
- ЕРЛН: SIMEON, Rikard (1969). *Enciklopedijski rječnik lingvističkih naziva*. Zagreb: Matica hrvatska.
- МЗ: PECO, Asim, STANOJČIĆ, Živojin (1972). *Enciklopedijski leksikon Mozaik znanja, Srpskohrvatski jezik*. Beograd: Interpres.
- ПСЛТ: СЛИЈЕПЧЕВИЋ БЈЕЛИВУК, Светлана (ур.) (2023). *Појмовник српских лингвистичких термина*. Нови Сад: Прометеј.
- РЛТ: *Речник лингвистичких термина*. Београд: Институт за српски језик САНУ. <<https://www.lingvistickitermini.rs/>>. [28. 8. 2024]
- РМС: *Речник српскохрватског књижевног језика*, I–VI. Нови Сад – Загреб: Матица српска – Загреб, 1967–1976.
- РСАНУ: *Речник српскохрватског књижевног и народног језика*, I–XXI. Београд: Српска академија наука и уметности, Београд, 1959–.

PCJT: Jedlička, Alois (1977–1979). *Slovník slovanské lingvistické terminologie / Словарь славянской лингвистической терминологии / Dictionary of Slavonic Linguistic Terminology I–II*, Praha: Academia Praha.

CE: *Српска енциклопедија* 1–3. Београд – Нови Сад: САНУ, Завод за уџбенике, Матица српска, 2010–2018.

*
 ĐOKIĆ, Nada (2001). *Rečnik lingvističke terminologije: srpsko-francusko - englesko - nemački = Dictionnaire de la terminologie linguistique = Dictionary of Linguistic Terminology = Wörterbuch der Linguistischen Terminologie*. Beograd: Mrlješ.
 KRISTAL, Devid (1999). *Enciklopedijski rečnik moderne lingvistike*. Beograd: Nolit.

Jovana Jovanović

The Dictionary of Linguistic Terms and the Glossary of Serbian Linguistic Terms: Innovations in Serbian Linguistic Terminography

(Summary)

The paper presents and analyzes certain elements of the concept, compilation methodology, macrostructure and microstructure of the *Dictionary of Linguistic Terms* and the *Glossary of Serbian Linguistic Terms* (ed. S. Slijepčević Bjelivuk) — new terminological dictionaries that emerged as a result of the project *Compilation of a Dictionary of Linguistic Terms*, initiated in 2021 within the Department of Standard Language at the Institute for the Serbian Language SASA. The goal was to highlight the innovations in Serbian linguistic terminography represented in these two lexicographic works. The relevance and representativeness of these dictionaries, in listing and defining linguistic terms, are reflected in the processing of terminological units characteristic of all disciplines within Serbian language science. This is illustrated in the paper with a larger number of terminological units belonging to different subsystems within linguistic terminology, with a particular focus on the terminological system of lexicology. The introduction of the paper firstly presents insights and conclusions of the relevant research that Serbian linguists have devoted to issues of linguistic terminology over the past two decades, pointing to the necessity of defining and organizing the conceptual-terminological apparatus of Serbian language science, i.e. the need to create a new, modern dictionary of linguistic terms. The discussion in the analytical part of the paper and the presentation of certain terminological solutions applied in the *Dictionary of Linguistic Terms* and the *Glossary of Serbian Linguistic Terms* involved, on the one hand, a review of observations from previous research on this problem, and on the other hand, a comparative-contrastive analysis of the treatment of linguistic terminology in the three existing dictionaries and encyclopedias of this type in our scientific community. The paper highlights two types of innovations introduced by the *Dictionary of Linguistic Terms* and the *Glossary of Serbian Linguistic Terms* in Serbian linguistic terminography — generally and specifically concerning the description of terms from the field of lexicology and semantics. It was found that there are several dozen lexicological terms that are registered and described for the first time in these two dictionaries — both due to the fact that they are concepts from newer theories (cognitive-semantic, psycholinguistic, linguistic-cultural) that could not have been recorded and described in earlier terminological glossaries, and due to conceptual differences among the presented dictionaries and the selection of terms in them according to the needs of the users they were (or are) intended for. Illustrative examples of defining the terms *metaphor* and *pejorative* show that recent scientific findings and theories were applied in the treatment of terminology from the field of lexicology in the *Dictionary of Linguistic Terms* and the *Glossary of Serbian Linguistic Terms*, resulting in different solutions for defining certain phenomena compared to their lexicographic description in earlier dictionaries.